

NyS

Titel: Tekstgennemgang (C.F. Jacobi's lovtale over ærkebiskop Absalon, 1769)

Forfatter: Allan Karker

Kilde: *NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori 2. Grammatik, Pragmatik og Tekstbeskrivelse*, 1970, s. 22-40

Udgivet af: Akademisk Forlag

URL: www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Allan Karker:

Gennemgang af C. F. Jacobi's Lovtale over Erkebiskop Absalon.

Teksten er et udsnit af C. F. Jacobi: Lovtale over Erkebiskop Absalon (1769), en prisbelønnet besvarelse af en opgave stillet af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse ("det smagende selskab"). Tekstudsnittet er vilkårligt, men uden tvivl repræsentativt for teksten som helhed; analysen grunder sig alene på det foreliggende udsnit. Opgaven er at bestemme hvad der er ejendommeligt for tekstens sprog.

Det umiddelbare indtryk en første gennemlæsning efterlader er at teksten er relativt enkel i sin sproglige udformning, men at den samtidig har et retorisk præg. Den nærmere undersøgelse skal verificere eller modificere dette indtryk.

Ord- og realkommentar. Med til arbejdet med teksten hører at de studerende klargør sig betydningen af alle udtryk som afviger fra nutidens normalsprog. Eksempelvis kan der i denne tekst peges på at 133 flygtig betyder "på flugt" og 163 Vellyst "velbjærgethed, vellevned"; 200 fæle tilhører en anden semantisk sfære end i nutidsdansk, hvor ordet nærmest er henvist til barnekammeret.

Periodebygning. Der er i alt 130 perioder. 55 af disse, altså knap halvdelen, består af en enkelt hovedsætning. 18 består af 2 hovedsætninger uden tilknyttede ledsætninger. Mere end halvdelen af perioderne indeholder altså kun hovedsætninger. Hertil kommer at yderligere 32 perioder består af 1 hovedsætning med 1 tilknyttet ledsætning. 105 af de 130 perioder dækkes af det foran givne signalment: Hovedsætningerne udgør ca. 70% af samtlige sætninger, og kun ganske få har funktion som ledsætning; bisætningerne, der udgør ca. 30%, fordeler sig sådan at over halvdelen er implikative (37), knap en fjerdedel er eksplikative (15) og lidt færre er neutrale i forhold hertil (12). Det umiddelbare indtryk af en enkel syntaktisk struktur er således foreløbigt bekræftet.

Gradueringen af ledsætninger er da heller ikke dyb. Kun enkelte steder går den ned til 3. grad, således:

1-5 Jeg tør da udbede mig¹ at De vil geleide mine Ord med Erindringen af de Bedrifter² som engang henreve Deres Beundring³ da De i stille Betragtninger over Fædrenelandets Hendelser, veiede dets Velgiøreres Værd, og fandt Absalon paa sit rette Sted blandt de største.

113-118 Han værdiger ikke engang at blotte sit Verje, og undkommer uskadet; hvad enten en usynlig Haand, Danmarks Engel, bedekkede ham, eller og Morderne forfærdedes og vege tilbage, fordi de, ved Skinnet af deres Blus, bleve noget vaer af den guddommelige Mine, som Dyd og Mod havde tegnet i hans Ansigt.

Men her er strukturen lineær og letoverskuelig. I øvrigt er der ingen udpræget bagvægt i teksten, så lidt som udpræget forvægt: længere (fx sætningsformede) led som fundament er sjældne, blandt de tunge-
ste er et tilfælde som

142-144 men skønt de heftige Uenigheds Stormvinde havde lagt sig, var dog endnu en vis Urolighed tilbage
der i forhold til normalsprog må kaldes umarkeret. Derimod spiller det en vis rolle at de implikative bisætninger ofte optræder på en mere tyngende måde, fx.

72-74 Valdemar, som, foruden sin Faders Ret til Thronen, havde arvet hans Ædelmodighed og de Danskes Kierlighed, fulgte Svends Fane.

Her er subjekt og finit verbal skilt temmelig langt fra hinanden; andre steder er forbindelsen mellem neksusfelt og indholdsfelt kappet over af relativsætningen, således

91-92 Men skulde den onde Svend, der ikke kan lide Valdemar som Undersaat, taale ham rolig ved sin Side?

135-136 Paa Flugten bliver Svend, som den tunge Rustning havde trættet, siddende i et Morads, forladt af alle.

Svarende til implikative bisætninger optræder ofte appositioner til subjektet:

26-27 Bisperne, Kongens mægtigste Mænd, fortære i en uvirksom Overdaadighed Landets Fædme.

- 34-35 Krigstugten, Sielen i Hæren, er tabt
- 47-49 Thi Thronfølgen, den vigtigste Sag i velindrettede Riger, var, som alt andet, vaklende og uvis.
- 75-76 Adskillige Seiere, vundne for Svend mod hans Medbeiler, havde viist, hvor stor Prindsen var.
- 85-88 og et Forlig med de tvende andre Konger, tilveiebragt ved Valdemars Klogskab, og stadfæstet af det forsamlede Folk, forsikrede ham denne Værdighed.

Her er samtlige eksempler citeret, idet der kan konstateres en voksende tyngde i appositionerne; i de to sidste eksempler udgøres appositionen af et præterium participium, hvis funktion må opfattes dobbelt, på én gang som prædikativ og som indholdsverbal, således at der her i højere grad appelleres til læserens (intuitive) fornemmelse af det latente hypotaktiske forhold - den maskerede neksus.

På lignende måde fungerer de frie prædikativer som ledsætnings-ækvivalenter:

- 27-28 og, mægtige ved Folkets Blindhed og Overtroe, sidde de ved Siden af Thronen
- 68-80 Foreenede fra Ungdom formedelst deres Fædres Venskab, havde fælles Dyder endnu stærkere sammenbundet dem.
- 84-85 Med Glæde omfavnet i Knuds Leier, havde Valdemar antaget det Kongelige Navn
- 107-108 Mere Liig, end det, han indhyller, sad han nogen Tid følesløs.

Det samme gælder visse adverbialer:

- 154-156 men denne høje Byrd, langt fra at bruges til Undskyldning, naar det galdt, blev den tvertimod en mægtig Drift til de høieste Pligter.
- 179-180 Men Hindringer, langt fra at nedslaae de store Siele, hæve dem op af deres Mod.

Når det gælder disse appositioner, frie prædikativer og adverbialer, kunne forholdet have været udtrykt gennem sætninger. Andre maskerede sætninger findes i infinitiver, i verbalsubstantiver og adjektivabstrakter og i attributivt anvendte præteritum participier, eventuelt med situativudfyldning; her følger et udvalg af eksempler:

Infinitiver

- 10-11 Det var engang det danske Folk eget, at bringe Krigen til Fremmede, og aldrig at modtage den hiemme.
- 45-46 thi det er Landets gamle Fortrin og Ære, frem for alle Folk paa Jorden, at elske sine Konger.
- 49-50 At være af den Kongelige Stamme, var Adgang nok til Thronen.
- 163-164 Men han troede at skylde de forsagte Danske Tapperheds Exempler.
- 208-210 thi han veed, at Himlen tienes ikke mindre ved at stride for Fædrenelandet, end ved Bønner.

Verbalsubstantiver og adjektivabstrakter

- 30-31 en anden Stat, hvis Flor blev ved Landets Udsuelse og Øvrighedens Afmagt allerbest forsikret.
- 49-50 At være af den Kongelige Stamme, var Adgang nok til Thronen.
- 80-81 thi vigtig er Prindsen ham, formedelst det tidlige og forsøgte Venskab.
- 156-157 en mægtig Drift til de høieste Pligter.
- 173-174 nogle faa, hvilke ved Hestenens Raskhed fandt deres Frelse udi Skovene.

Præteritum participium

- 15-16 vore egne med Bytte beladte Skibe.
- 19-20 det rante Qvæg og de ødelagte Eiendomme.
- 21 den dræbte Hustrue.
- 181-182 de modsatte Dæmninger.

Der er kun ét eksempel med situativudfyldning til et præteritum participium. Men det bør bemærkes at eksemplerne 19-21 dækker over et "at kvæget er ranet, at ejendommene er ødelagt, og at hustruen er dræbt"; eksemplet 181 betyder "de dæmninger der er sat op imod bølgerne".

Skønt vi har fundet en simpel periodebygning med stor overvægt for hovedsætninger, må vi nu, på grund af de mange tilfælde af maskeret neksus, konstatere at teksten er mere kompliceret end som så.

Vedrørende sætningens indre bygning noteres at fundamentfeltet oftest er udfyldt med subjektet eller med et situativ af ikke-emfatisk karakter. Brug af indholdssubjekt forekommer ikke:

206 Et Bulder høres

183 For ham er ingen Forskiel paa Aarets Tider.

22-23 Midt i dets Skiød hersker Forvirring og Urolighed overalt.

Ej heller forekommer der-kløvning:

20 En større Sorg hindrer ham.

Det betyder dog ikke at aktualiseringskonstruktioner er helt fremmede for teksten:

154-156 men denne høie Byrd, langt fra at bruges til Undskyldning, naar det gialdt, blev den tvertimod en mægtig Drift til de høieste Pligter.

104-105 Det var den eneste gang, at Valdemar stred, og Absalon ikke stred ved hans Side.

Der er dog kun få eksempler, og kun undtagelsesvis forekommer en effektiv variation med prædikativ eller adverbial som fundament:

192-197 Han bader sig paa Axelhuus, som han havde opreyst til Værn mod Røverne. Een af disse lader sig see i Farvandet. Halvtoet farer Absalon ud af Badet. Ved sin Lud samler han Folket. I et Øieblik er Skibet bemanded, og hastig som Lynet, legger han ind paa Fienden.

I forbindelse hermed kan dog bemærkes en ejendommelighed ved tempusbrugen: Alle skildringer af begivenheder såvel som af den dermed samtidige tilstand er holdt i præsens - altså konsekvent aktualiserende - medens kun den fortidige baggrund for handlingen refereres i præteritum (se fx. 10-21).

Fremstillingen har i det hele et ejendommelig abstrakt og generaliserende præg, som det ses bl. a. af valget af adjektiver; disse er rummelige og lidet karakteriserende:

72 at ynkes over Elendige.

76 hvor stor Prindsen var.

78-79 han var Erich Eiegods Sønnesøn, og dydig.

91 den onde Svend.

124-126 Vel havde Absalons Venner spildt hans første Tog, ved at gjøre hans Skibe uduelige.

132-134 de Onde... de Gode

Verberne kan være tilsvarende betydningsfattige:

60-61 skal Danmark overvindes, maa det skee ved danske Arme.

83-84 Skal Danmark reddes, maa det skee ved en stor Konge.

Troper og figurer. Til det første umiddelbare indtryk af teksten hørte også et retorisk præg. Mest iøjnefaldende er her de mange eksempler på udråb (exclamatio), apostrofe og retorisk spørgsmål, som

106-107 O grumme Øieblik!

150 Hvor fortørnedes Absalon!

189 Et herligt Syn for vore Fædre!

157 I Velbyrdige og Ædle! hører Absalon: (etc.)

91-92 Men skulde den onde Svend, der ikke kan lide Valdemar som Undersaat, taale ham rolig ved sin Side?

196-197 Hvad hjælper den meest fortvilede Modstand?

De egentlige metaforer spiller en ringe rolle, de er få og konventionelle som

90 en Straale af Haab.

142 Nu sad Valdemar vel aleene ved Roret.

Metonymi er derimod meget hyppig, fx

18 de bange Mure.

23-24 i Kirken, Leiren og Domhuset.

60-61 skal Danmark overvindes, maa det skee ved danske Arme.

130 Men de stride og sukke ved Seieren

137-139 Endnu fulgte ham Knuds Blod, de Danskes Sukke, Seierherrens Billede, og den fortørnede Himmels truende Hevn.

Undertiden er metonymien forbundet med personificering:

40-43 I saadan Forvirring maatte den Fortryktes Suk, som dog kun sielden naaer til Thronen, nu fortvivle om at trænge derhen.

159-161 Og det er vemmeligt, at see Uduelighed bryste sig bag Forfædres Skiolde.

Comparatio, parallelisme, antitese, hyperbel og klimaks (eller zeugma?) forekommer også:

179-182 Men Hindringer, langt fra at nedslaae de store Siele,
hæve dem og deres Mod; ligesom de stolte Bølger bry-
de stærkest, hvor de modsatte Dæmninger møde.

132-134 Svend flyer, - alle forlade ham; de Onde; thi de kan
ingen meere Belønning og Forsvar vente af en flygtig
og slagen Konge; de Gode; thi Frygten holder dem ikke
meere.

170 Atten imod en Krigshær! men Absalon selv er meere
end tusinde.

172 De tabe Byttet, saa deres Vaaben, og endelig Livet.

Konklusion. Sammenfattende kan siges at vi står over for en tekst med en vis løftelse i stemmeføringen, som ikke ligger specielt i ordvalget: der forekommer ikke højtidelige gloser, undtagen måske Glavinde (58); tvende tør næppe tages med i denne sammenhæng, af historiske grunde. Løftelsen ligger mest i apparatet af troper og figurer, fortrinsvis metonymi. Periode- og sætningsbygning er tilsyneladende simpel, men viser sig ved nærmere prøvelse at være mere kompliceret. Alt i alt ligger teksten således på et højt intellektuelt niveau. Den kan sættes ind i en historisk sammenhæng som udtryk for en genre, der er særlig dyrket i klassicismen; her er ikke tale om historieforskning eller historieskrivning, genren er skønlitterær, og den fingerede tale rummer intet overtalelseselement, da læserne på forhånd er indforståede med opfattelsen af personer og begivenheder. En nøjere eftersporing af de latinske forbilleder for en tekst af denne art falder uden for hvad der kan kræves af førsteds studenter.

Tekstbilag:

/...../ Jeg tør da udbede mig, at De vil geleide mine
 Ord med Erindringen af de Bedrifter, som engang henreve
 Deres Beundring, da De i stille Betragtninger over Fæd-
 renelandets Hendelser, veiede dets Velgiøreres Værd, og
 5 fandt Absalon paa sit rette Sted blant de største.

Saa følge De mig da, Høistærede! vi vil beundre Absalon
 i Krig og Fred, ude og hiemme. Dog maae vi først kaste
 et Blik tilbage paa det ulykkelige Danmark, for desbedre
 at skatte ham, som reddede det.

10 Det var engang det danske Folk eget, at bringe Krigen
 til Fremmede, og aldrig at modtage den hiemme. Rom selv
 maatte skielve for de stridbare Cimbrer. Men hvor tabt
 var denne gamle Herlighed, da Absalon fremtriner! Alle
 Kysterne ere forstyrrede af de Vendiske Søerøvere, og
 15 Havnene, som tilforn neppe rummede vore egne med Bytte
 beladte Skibe, ere aabne for disse grumme Fiender. Nogle
 Mile op i Landet røve de ustraffede, og Kongerne selv kan
 see Luen af de antændte Landsbyer inden for de bange Mure.
 Neppe kan den usle Indbygger sørge over det rante Qvæg og
 20 de ødelagte Eiendomme. En større Sorg hindrer ham. Sor-
 gen over den dræbte Hustrue, og Børn i Lænker.

Men dette er kun endeel af Landets Ulykke. Midt i dets
 Skiød hersker Forvirring og Urolighed overalt, i Kirken,
 Leiren og Domhuset. Alting bærer denne vankundige Tidsal-
 25 ders afskyelige Merke, og Landet har hos de Fremmede tabt
 sin gamle Ære. Bisperne, Kongens mægtigste Mænd, fortære
 i en uvirksom Overdaadighed Landets Fædme; og, mægtige
 ved Folkets Blindhed og Overtroe, sidde de ved Siden af Thro-
 nen, og lidet understytte den. Hvad skiøtte de vel om Riget,
 30 de som ere Borgere af en anden Stat, hvis Flor blev ved
 Landets Udsuelse og Øvrighedens Afmagt allerbest forsikret?
 Riget har ingen staaende Krigsmagt eller Flaade. Skal Fei-
 de føres, maa hele Landet opbydes. Hvo, som vil, kommer,
 og drager hiem igien uden Orlov. Krigstugten, Sielen i Hæren,
 35 er tabt, og i dens Sted ublue Knur og frek Selvraadighed.

Dog er Indbyggernes forvildede Splidagtighed Danmarks værste Fiende. En Dansk er væbnet mod den anden; og alle de borgerlige Kriges Elendigheder følge denne Tvedragt. Vare end Lovene bestemte og tilstrekkelige; hvorledes

40 skulde deres Stemme kunne høres for Vaabenes Bragen? I saadan Forvirring maatte den Fortryktes Suk, som dog kun sielden naaer til Thronen, nu fortvivle om at trænge derhen. Ulyksalige Krige, saa meget heftigere end andre, som det deelte Folk troer, hver paa sin Side, at stride for

45 den retfærdigste Sag! thi det er Landets gamle Fortrin og Ære, frem for alle Folk paa Jorden, at elske sine Konger. Og her stride de Danske, hver for sin Konge. Thi Thronfølgen, den vigtigste Sag i velindrettede Riger, var, som alt andet, vaklende og uvis. At være af den Kongelige

50 Stamme, var Adgang nok til Thronen. Nu vilde de Store vælge; men den ene Provinds vil ikke give den anden efter. Jyderne vælge Knud, og de øvrige Danske Svend. Det Scepter, som kunde været svagt nok i een Mands Hænder, er deelt imellem tvende. Nu maa Sverdet adskille Trætten, og Folket

55 slagtes, som ofte skeer, for dets Stores Egensindighed. Folket er tappert, og det strider for sine Konger; hvor blodig og haardnakket da Krigen! Men medens de Danske saaledes vende deres stærke Glavinde imod hinandens Bryste, føler den misundelige Naboe, Danmarks svorne Fiende, en ond

60 Glæde, og haaber; thi han veed, at, skal Danmark overvindes, maa det skee ved danske Arme. Medens de rase i deres egne Indvolde, lurar Søerøveren, og drager bort med de usle Levninger, som undgik deres egen Grusomhed. De frugtbare Marke forvandles til rædsomme Heeder; de forladte

65 Landsbyer tiene vilde Dyr til Opholdssted, og kun blodige Spor forkynde, at her vare Mennesker.

Dog har Danmark endnu tvende Mænd, ved hvilke det kan haabe Redning, Valdemar og Absalon. Foreenede fra Ungdom formedelst deres Fædres Venskab, havde fælles Dyder endnu

70 stærkere sammenbundet dem. Midt i de borgerlige Uroligheder havde de, tillige med den Kunst at krige, ogsaa lært at

- ynkes over Elendige. Valdemar, som, foruden sin Faders Ret til Thronen, havde arvet hans Ædelmodighed og de Danskes Kierlighed, fulgte Svends Fane; thi Knud var en Søn af hans Faders Banemand. Adskillige Seiere, vundne for Svend mod hans Medbeiler, hvade viist, hvor stor Prindsen var. Men det var en Ulykke at gjøre vel mod Svend; og Valdemar havde desuden andre Misgierninger, han var Erich Eie-gods Sønnesøn, og dydig. Den mistænkelige Konge staaer ham efter Livet. Han flyer til Knud, og Absalon følger; thi vigtig er Prindsen ham, formedelst det tidlige og forsøgte Venskab; men endnu vigtigere, fordi Fædrenelandets Frelse beroer paa hans Liv. Skal Danmark reddes, maa det skee ved en stor Konge. Med Glæde omfavnet i Knuds Leier, havde Valdemar antaget det Kongelige Navn, som Jyderne tilbøde ham, og et Forlig med de tvende andre Konger, tilveiebragt ved Valdemars Klogskab, og stadfæstet af det forsamlede Folk, forsikrede ham denne Værdighed, samt fastsatte tillige, hvad Deel af Landet enhver skulde beherske.
- Nu syntes en Straale af Haab at oplive det sønderlidte Rige. Men skulde den onde Svend, der ikke kan lide Valdemar som Undersaat, taale ham rolig ved sin Side? Alt for mange Forsøg mod denne Herres Liv har lært, hvad man kan vente; og Absalon, hvis Siel er lukt for al anden Frygt, skielver for sin Konge. Hver Mand glæder sig endnu over den trufne Fred; - og Svend har allerede glemt den, eller rettere, ihukommer den aleene, for at udføre det afskyeligste Forræderie. Kongerne skal myrdes. Den Kongelige Majestæt, hans Løftes Hellighed og de høitideligste Eeder har intet, som afskrekker ham. Midt under et Giestebud indbryde Morderne. Knud er ikke mere, og Valdemars Blod flyder. Denne modige Løve trænger sig ved Mørkets Bistand gien-nem en Hær af Bevæbnede og undkommer, og Absalon følger ham ikke. Det var den eneste gang, at Valdemar stred, og Absalon ikke stred ved hans Side. Men han holder den slag-ne Knud i sit Skiød, og troer, det er Valdemar. O grumme Øieblik! Mere Liig, end det, han indhyller, sad han nogen Tid

følesløs. Dernæst falde nogle Taare. Thi det var Fædre-
landet, ham syntes aflivet. Endelig merker han, at det
110 er ikke hans Ven. Strax væbner han sig med det stille
Mod, med hvilket han beskuede alle Farer. Uforfærdet
gaaer han med jevne Skridt igiennem de opstilte Rader
af Mordere. Han værdiger ikke engang at blotte sit Verje,
og undkommer uskadt; hvad enten en usynlig Haand, Dan-
115 marks Engel, bedekkede ham, eller og Morderne forfær-
dedes og vege tilbage, fordi de, ved Skinnet af deres
Blus, bleve noget vaer af den guddommelige Mine, som
Dyd og Mod havde tegnet i hans Ansigt.

Vel synes det undertiden at lykkes Lasterne; men
120 Misgierninger, som disse, især paa Thronen, fordre
Himmelens uopholdelige Hævn. Svend skal føle den. Val-
demar var undkommen til Viborg, hvor han anklager sin
Fiende for det samlede Folk. Hans Saar tale til de Danske
Hierter. Og Svend skynder sig at forfølge ham. Vel havde
125 Absalons Venner spildt hans første Tog, ved at gjøre hans
Skibe udelige; dog iler han atter og Hevnens Engel synes
at befordre hans Reise. Begge Hærene møde hinanden paa
Grathe Heede. Nu vil det gielde, om Svend i aaben Mark
lige saa let kan jage de to Helte, som hist inden sine
130 lumske Vegge. Men de stride og sukke ved Seieren. Dog
de Danske maae tvinges til at lade sig gjøre lykkelige.
Svend flyer, - alle forlade ham; de Onde; thi de kan in-
gen meere Belønning og Forsvar vente af en flygtig og
slagen Konge; de Gode; thi Frygten holder dem ikke meere.
135 Paa Flugten bliver Svend, som den tunge Rustning havde
trættet, siddende i et Morads, forladt af alle. Dog var han
ikke ganske aleene. Endnu fulgte ham Knuds Blod, de Dan-
skes Sukke, Seierherrens Billede, og den fortørnede Him-
mels truende Hevn. Endelig skiller en Bonde af den fiendt-
140 lige Hær ved et Øxe-Hug den onde Siel fra det afmægtige
Legeme.

Nu sad Valdemar vel aleene ved Roret; men skjønt de
heftige Uenigheds Stormvinde havde lagt sig, var dog endnu

- en vis Urolighed tilbage, ssom gjorde Bestyrelsen vanskelig.
 145 Forgieves havde han besluttet et Tog mod de grumme Ven-
 der. De Store i Landet vil ikke følge. Hvad, om deres Liv
 kom noget til? Deres Personer ere alt for vigtige til at
 vove sig for Landet. De har Mod nok for at sette sig imod
 Kongens Befaling, men fegte ved hans Side tør de ikke; og
 150 Kongen lader Hæren skilles ad. Hvor fortørnedes Absalon!
 han kan ikke hemme sin Fortrydelse, og yttre den endog
 mod Kongen. Hvi, siger han, tager I ikke ligesaa meget an-
 det got Folk til eder, hvis Liv er ikke saa dyrebart, og ud-
 fører eders Forset? Selv var han af ypperste Slegt; men
 155 denne høie Byrd, langt fra at bruges til Undskyldning, naar
 det gialdt, blev den tvertimod en mægtig Drift til de høie-
 ste Pligter. I Velbyrdige og Ædle! hører Absalon: Eders
 Navn maa fortienes, og ikke blot arves. Vil I æres forme-
 delst Forfædre, maae I ære dem ved værdige Bedrifter. Og
 160 det er væmmeligt, at see Uduelighed bryste sig bag Forfædres
 Skiolde. Saaledes tænkte en gammel Adelsmand. Alt havde hans
 Dyder sat ham paa den Roskildske Stoel. Nu kunde han ophængt
 Sverdet, og i en rolig Vellyst behersket sine Klerker. Men han
 troede at skyldte de forsagte Danske Tapperheds Exempler, og
 165 sine dræbte Landsmænd, hvis Blod raabte omkring alle vore
 Kyster, en billig Hævn. Han ønsker kun Leilighed at vise,
 hvem han er; og Lykken skaffer ham den. Mandskabet af fire
 og tive Skibe lader sig see ved Borslund, hvor de ere i Færd
 med at øve det gamle Haandverk. Med atten af sine Hoftienere
 170 gaaer den unge Helt dem i Møde. Atten imod en Krigshær! men
 Absalon selv er meere end tusinde. Snart glemme Venderne at
 plyndre. De tabe Byttet, saa deres Vaaben, og endelig Li-
 vet; undtagen nogle faa, hvilke ved Hestenes Raskhed fandt
 deres Frelse udi Skovene.
 175 Nu har Absalon begyndt at bruge Sverdet mod disse far-
 lige Fiender, og det skal ikke hvile, før det store Forset er
 udført, som hans Siel havde vovet at fatte. Danmark skal be-
 fries, og Vender endog lære at bøie de stive Halse under det
 Danske Scepter. Det var vanskeligt. Men Hindringer, langt

180 fra at nedslaae de store Siele, hæve dem og deres Mod;
ligesom de stolte Bølger bryde stærkest, hvor de modsat-
te Dæmninger møde. Naar Absalon ikke følger Kongen paa
de vendiske Toge, ligger han paa Vagt paa Rigets Strømme.
For ham er ingen Forskiel paa Aarets Tider, og hans Aar-
185 vaagenhed gjør, at Venderne end ikke om Vinteren kan fin-
de Landet ubeskyttet. Han skyer ingen Besværligheder. Under-
tiden hviler han sig under nogle Grene; undertiden er det et
udspilet Seil, som skal beskytte ham for Vinterens Grumhed.
Et herligt Syn for vore Fædre! den Roskildske Bisp og Danner-
190 kongens Fortrolige, leiret som en ringe Fisker! Lad ham kom-
me tilbage og smage Forfriskelser; hans Fornøielser hindre
ham ikke i at hevne Landets Uret og straffe de Forvovne. Han
bader sig paa Axelhuus, som han havde opreyst til Værn mod
Røverne. Een af disse lader sig see i Farvandet. Halvtøet
195 farer Absalon ud af Badet. Ved sin Lud^{x)} samler han Folket. I
et Øieblik er Skibet bemanded, og hastig som Lynet, legger han
ind paa Fienden. Hvad hielper den meest fortvilede Modstand?
Røverne overvindes, og de, som Trefningen har sparet, maae
lide den velfortiente Straf. Deres Hoveder, som ere vendte
200 mod Stranden, skal med fæle Miner afskrekke deres Staldbroð-
re, og lære dem, at de Kyster ikke meere kan overraskes, hvo:
Absalon vaager.

End ikke Mørket kan skiule Søerøvernes Landgang. De for-
søge det meget aarle med ni lange Skibe. Absalon har kun tre,
205 og alting sover. Han selv aleene med sin Canzler er vaagen,
for at yde Seierens Herre sin tilige Lovsang. Et Bulder høres.
Alt er Fienden saa nær, at de kan naae Absalons Skibe med
et Steenkast. Han forlader Gudstienesten; thi han veed, at
Himlen tienes ikke mindre ved at stride for Fædrenelandet end
210 ved Bønner. Han vækker Folket, som ifører sig Vaaben i Steden for
Klæder, og angriber overlegne Fiender. Men det varer ikke
længe, førend de flye. Eet af deres Skibe tages. De øvrige
forfølges. Nogle finde Døden i Havet, andre opgive Aanden
af Træthed ved Aarerne. /.../

x) Lud (hos Saxo Lituus) er det Instrument, som fordum brugtes i
Krig til Lands og Vands, at sammenkalde Folket til Strid og give
Signal med.

Diskussion efter Allan Karkers tekstgennemgang:

Erik Hansen: Afgørende for hvad man vil tage frem ved beskrivelsen må være de træk, hvor teksten adskiller sig fra andre. Om sætnings-ækvivalenter: her er pointen de steder, hvor teksten afviger fra en eller anden norm; således er kun de infinitivkonstruktioner af interesse som IKKE forekommer fx. i moderne sprog ("Han troede at kunne gøre sådan og sådan..").

Det samme gælder relativsætninger. Pointen var at det var parentetiske rel. sætninger, der i stilistisk henseende er alternativer til sætningskonstruktioner. De bestemmende rel. sætninger er det normalt ikke.

Bemærker, at K. også nævner det ikke-påfaldende, fx. ingen specielle gloser, fundamentet farveløst.

Spørgsmål: Kunne man i en tekstbeskrivelse finde frem til, at nogle områder af sproget er udnyttede og andre helt farveløse? Nævner at reklametekster er på nogle områder meget uproduktive, medens de på andre er meget sprælske.

Karker svar: Kan ikke tilslutte sig bemærkningen om de relative sætninger.

Geist: Om forholdet mellem sproglig og litterær tekstlæsning. Forstår det således, at man på den sproglige side deler i detaljer, på den litterære går ind for en samling til helheder.

B-P svar: Det sproglige er en karakteristik, det litterære en fortolkning.

Geist: Indvender at de to komponenter, detaljer og helhed, indgår i en hvilken som helst strukturel analyse, enten den er sproglig eller litterær, og hvis modsætningen skal sættes så skarpt op, som G. har forstået det, ligger der en vis urimelighed i det.

B-P svar: Detaljer kan ikke bruges til noget, før man begynder at sammenfatte og anlægge nogle helhedssynspunkter. Hvis man på det grundlag vil sige, at sproglig og litterær tekstlæsning er det samme, dækker det ikke praksis. Tolkningen foregår på en måde etagevis: Man vælger en helhed og ud fra den ordner man en række detaljer; derfra kommer man op på en ny etage og ser den første helhed indgå i en større helhed, og til sidst når man frem til en litterær fortolkning. I den sproglige tolkning har B-P den fornemmelse, at man ofte bliver stående undervejs og arbejder ud fra foreløbige helhedssynspunkter.

Wille: Spiller de to foredrag ud mod hinanden; de har haft forskelligt formål: Karker har vist, hvad han gør med en tekst til 1. dels undervisningen, Brandt-Pedersens var en diskussion af problemet om den sproglige og litterære tekstlæsning. Spørgsmålet er, om sprogfolkene har gjort sig klart, hvad de vil med sproganalysen; hvad får vi ud af at konstatere, at denne tekst ser sådan ud?

Geist (indskud): Et svar blev givet i de to foredrag: Vi har en intuitiv fornemmelse af hvad teksten vil sige, og intuitionen skal underbygges ved visse sproglige fakta.

Wille: B-P havde en intuition af, hvad teksten ville sige. Karker, hvordan teksten var bygget op. Og det er to forskellige ting. K. konstaterede ikke, hvad teksten egl. går ud på, hvilken meddelelse der ligger i den, hvorfor den er skrevet. Vi fik kun afvigelserne fra normalsproget.

Togeby: Spurgte om det prosahistoriske perspektiv; hvis man afskærer det, betyder det så ikke, at teksten bliver uinteressant for eleverne?

Karker svar: Jo, det hører med (men for denne tekst ikke hvilken evt. bestemt latinsk forfatter, der er forbillede). Vi har blot for lidt øvelse, disciplinen er ny; men efterhånden som man får mere greb om tingene, må man frem til det. Det anbefales studenterne at læse Skautrup og stifte bekendtskab med Diderichsens prosahistorie.

Koefoed: Gjorde opmærksom på, at en del af de rejste spørgsmål: forholdet mellem litterær og sproglig analyse, og målsætningen for den sproglige analyse, først ville få sit svar under eftermiddagens foredrag og debat.

Litteraturen er en særlig form for kommunikation, der kræver behandling ud over den sproglige analyse. Over for står sagprosaen, som for tiden er kommet i rampelyset. I modsætning til tidligere sprogbehandling er vægten nu flyttet over på sprogbrugen, hvilket ikke må forlede en til at tabe sprogbygningen helt af syne. Man må advare mod at det sproglige gøres til blot en hjælpedisciplin; sprogforskningen har en værdi i sig selv og kræver sine specialister. Man behøver ikke under analyseprocessen tænke alle perspektiver igennem, når man bare gør et godt stykke arbejde inden for det felt man har afgrænset; så kan andre tage tråden op og sætte resultaterne i større sammenhæng, således at fx. en sagprosatext i sidste ende belyses fra alle vinkler, også det kommunikationsmæssige - det sociale og psykologiske indbefattet.

Lindgård Hjorth: Hvad er studenternes reaktion? Hvilken mening ser de i tekstanalysen? Der er det lighedspunkt mellem litterære tekster og sagprosa, at der er tale om tekstarbejde, og opgaven er under en eller anden synsvinkel at forstå teksten.

Efterlyser noget mere hos Karker: Er der tale om nogen orientering i teksten, argumentationsforløb? foreløbig opfattelse af hvad teksten vil sige, og sluttes der med en applikation? Er det prosahistorisk eller sproghistorisk belysning der lægges op til her?

Dette griber ind over det Erik Hansen lagde op til: afvigelserne. I forhold til hvad? Moderne normalsprogsbegreb eller afvigelser fra et samtidigt genrebegreb (sprogbrugsstandard)?

Karkers svar: Synspunktet er noget flydende. Man undgår ikke i en vis udstrækning at sammenligne teksten med nutidens sprog. Teksten som sprogsystem blev ikke berørt, fordi den ikke umiddelbart indbød til det; men det var meningen, at der skulle peges mod en prosahistorisk sammenfatning. Der er forholdet det, at teksten er skønlitterær, selv om den tilsyneladende er sagprosa; den må tages som udtryk for en bevægelse der startede med Holberg: at opdyrke spro-

get i en genre, der kendes fra antikken, hvorfor der KAN være antikke forbilleder.

Teleman: Målsætningsdebat er meget vigtig. Det er svært at sætte mål og vælge synspunkter. Det gælder også skolen. T. vil gerne tale om litteratur og sprog som to forskellige ting. Sproget er en hjælpedisciplin i relation til litteraturundervisningen. Litteraturen har ikke samme forhold til sprogundervisningen.

Peger på tre vigtige punkter inden for målsætningen i modersmålsundervisning: 1. Eleverne skal lære at tale og læse godt og blive gode lyttere. 2. Man skal tilfredsstille den historiske nysgerrighed; sproget som et kulturprodukt i historisk perspektiv. 3. Forståelse af sprogmekanismen som helhed. - Når det gælder litteraturen, står den æstetiske oplevelse i forgrunden, og det må være det vigtigste ved litteraturundervisningen at give eleverne adgang til oplevelse eller personlighedsudvikling.

Man står i undervisningen altid over for valgsituationer; man har valget mellem at sige sikre ting, der er uinteressante, og usikre ting, der har interesse i relation til de mål man har sat op, fx. ved stileretning.

Søndergaard: Spørgsmål til Wille: Hvornår anses "forbrødringen" (ml. litt. og sprog) for mest relevant, når vi studerer?

Wille svar: Tvivler på, om forbrødring er det rette ord. B-P tager fejl i sin historiske fremstilling af forbrødringen. De fleste sprogfolk opfatter det sådan, at to ting der oprindeligt hang godt sammen, er ved at specialisere sig, så forbrødringen må ses som et forsøg på at holde sammen, hvad der er på vej væk fra hinanden. Det passer godt med Telemans opstilling af forskellige mål for sprog- og litt. undervisningen.

Litt. undervisningen bør også tilgodese den litterære mekanisme på lige fod med den sproglige. Her må litteratørfolk og sprogfolk have noget at sige hinanden, for en del af den litt. mekanisme er sproglig: en udnyttelse af sprogbrugen. Hvis litt. forskeren skal gå i enkeltheder i den litterære mekanisme, må han også være klar over, hvordan sprog bruges UDEN for litteraturen. Refererer til B-P, der mente det var en god ting at pege på visse sproglige træk som hjælp til tekstforståelsen, men derpå forsvinder de igen og er interesseløse. Dette indtryk får man, når man taler med "rigtige" litt. forskere. Sprogmanden, derimod, som arbejder med en litterær tekst, må forstå hvordan de sproglige detaljer fungerer i netop denne helhed, og for at fuldføre sin analyse må han gå helt ud i den litterære forståelse; man kan ikke bremse op og sige, at nu er jeg færdig med min del af opgaven; nu må en anden tage over. Sprogmanden vil have godt af at tale med litteraturmanden om, hvordan den sidste del af forløbet ser ud. Problemet er, at vi står samme sted og vil noget forskelligt. W. spurgte om ikke K. og B-P var på vej forskellige steder hen?

Vi har hørt hvilke tanker K. har gjort sig, da han valgte sin tekst: den hører hjemme i et historisk forløb. Hvilke tanker gjorde B-P sig ved valget af sine tekster?

B-P svar hertil: Ad "historieforfalskningen": Ser forbrødringen fra pædagogisk synsvinkel; her mener B-P at sprog og litt. TIDLIGERE har optrådt ret uafhængigt af hinanden, men at lærebøger i dansk fra forskellige skoleformer i dag tyder på forsøg i retning af samarbejdning.

Wille indskud: Jeg tænker også kun på et forløb der sådan starter i 1805 og kører fremefter.

B-P: Javel. - Ad et andet punkt: de sproglige iagttagelser skulle bruges ved optræning, og når man var blevet dygtig nok til at læse, var de interesseløse. Det gælder kun hvis man har det mål at blive en bedre læser; men hvis man også vil arbejde fagligt - som pædagog, kritiker, forsker, kan man ikke blive stående herved, men må hele tiden være opmærksom på hvordan virkninger opstår, fremkommer. Vil ikke stille det for skarpt op; tror at en del af en tekstoplevelse er en mekanismeoplevelse, og er ikke sikker på at man udtømmer en tekst blot ved at læse den, hvis man bare er en tilstrækkelig opmærksom helhedslæser.

Hvorfor de valgte tekster? Dels var det muligt her at finde eksempler på, at sproglige iagttagelser støttede fortolkningen, dels var der anskuelige eksempler på, hvordan detailagttagelser er afhængige af (foreløbig) helhedsforståelse.

Glismann: B-P interesserer sig specielt for disse tekster. K. interesserer sig ikke specielt for teksten, men for epoken som teksten er udtryk for. Mener K. også det? Ønsker at dele diskussionen op - først med den ene, så med den anden.

Erik Hansen: Vil stille spørgsmålet på en anden måde. Skriver flg. punkter på tavlen:

1. Sproget. Vi kan bevæge os på forskellige niveauer i analysen og spørge: Hvilket nationalsprog foreligger i teksten? Dette tager grammatikken sig af, som hørende til sprogbygningen.
2. Tiden. Sproghistorisk periode. Det er forskellige interesser vi har ved de to beskrivelser. Vi kunne tænke os at K. ville vise, at teksten var fra det 18. årh.
3. Genre. Man kunne tænke sig at formålet var at vise hvilken, og måtte da tage det frem som var af interesse her, medens man kunne lade andet ligge, som er fælles for alle tekster fra 18. årh.
4. Personen. Man kunne tænke sig, at der var enkeltheder specielt karakteristiske for denne forfatter.
5. Teksten. Hvad er specielt karakteristisk for denne tekst?

Man kunne nu relatere de to beskrivelser - B-P's og K.'s til denne oversigt og spørge, hvor de hver for sig befandt sig i deres analyse. Forudsat at K. vil anerkende modellen, kan man pege på inkonsekvenser, at der manglede noget. Omtalen af der-konstruktioner var "ved siden af", fordi der var tale om noget tidstypisk, ikke specifikt for teksten; her har vi forskellen mellem gldgs. filologisk og moderne tekstbeskrivelse.

Glismann: K. bruger sin tekst til at vise noget om tiden og om genren. Det er en anden situation end den B-P sidder i.

Erik Hansen: B-P HAR gennemløbet den sortering, bare uden at snakke om det. Der er tale om en forhåndsviden.

Teleman: En typisk litteratur- og sprogpolarisering. Litteraturforskere er vældigt interesserede i det enkeltstående, specielle. Sprogmanden derimod er interesseret i regularitet eller generalisering, som gælder forfatter eller genre. Også litt.forskere sysler med genre, men den nævnte polarisering er typisk for de to emner.

B-P svar: Med hensyn til Jacobi-teksten: Når noget er fremdraget som typisk eller hyppigt, hvad er det så i forhold til? Med hensyn til B-P's egen beskrivelse forudsætter nogle af iagttagelserne ingen tidskorrektion, fx. de personl. stedord. Ved en moderne tekst spiller det ingen rolle, men for ældre tekster må man have så megen realkommentar, at man sikrer sig mod at gå på en forkert pointe. Nævner som eks. fra H. C. Andersen luftkaravanen. For B-P vækker dette ord bestemte associationer i retning af luftspejlinger, ørken. Her ville en historisk korrektion være på sin plads for at finde ud af, om karavanen er lige så bemærkelsesværdigt valgt i konteksten på den tid som nu.

Karker: Til Erik Hansens skema: Det er ikke til at afgøre helt præcis, hvor K. står her, føler han selv. Visse ting i beskrivelsen forudsattes bekendt. Nærmest udgangspunkt i 5 - teksten med forsøg på en sproglig nærlæsning, som så kan udvides til punkt 3 og 2. Punkt 1 tages i hvert fald som givet. Kom ikke ind på personen Jacobi, fordi vi ved for lidt. Ved ikke om en anden tekst af J. ville se anderledes ud, og adskiller denne lovtale som sådan sig på en personlig måde fra en lovtale af Henrik Kampmann over Christian III? I andre tekster kan der være grund til at tage noget personligt frem, så MODELLEN kan K. godt tilslutte sig.

Teleman: Værdien ved gennemgangen ligger i om den kan generaliseres, for fra et æstetisk synspunkt er teksten jo helt værdiløs for en moderne læser.

Karker svar: Det er rigtigt, men det modsatte kan også have sin værdi som noget negativt, altså fx. en tekst som var så EJENDOMMELIG personlig; vi undgår jo ikke at se den i forhold til det som ER det generelle. Man har en forestilling om det generelle.

Glismann: Vi har en fornemmelse, men på 1. del har de det ikke. Det må være 2 og 3 denne tekst bruges til at sige noget om og ikke punkt 5.

Wille: Karker siger han vil bestemme teksten som forskellig fra andre tekster. W. vil som G. understrege at dette kun skal være en pædagogisk sammenhæng, hvor man meddeler andre sin viden. Spørgsmålet er om denne situation er den samme, som vi sommetider står i, at vi selv skal finde ny viden, altså forskersituationen. Og hvis der er forskel på de to situationer, leder vi da ikke studenterne på vildspor ved at forelægge dem en pædagogisk situation, som ikke har noget at gøre med den måde de selv indhenter oplysninger på? Der står man som autoriteten med en viden, som gives videre på en bestemt måde - ikke som vi indhenter oplysningerne.

Geist: Til 5. B-P sigter direkte mod teksten. Han siger, at den litterære tekstfortolkning søger en forløbshelhed, som det aktuelle sproglige forløb kun eksemplificerer. Der er netop en interesse der - ligesom punkt 1, 2, 3 og 4 viser UD over selve teksten. Det synes at være et noget dubiøst punkt.

Refereret af H.A. Koefoed.